

Гладишук Сергій

Сприйняття польської адміністрації населенням Західної Волині в 1919–1921 рр.

У статті розкрито проблему сприйняття польської адміністрації українським, єврейським, польським, чеським та німецьким населенням Західної Волині впродовж 1919–1921 рр. Досліджено першочергові заходи управлінського апарату Другої Речі Посполитої в регіоні й реакцію соціуму на короточасну заміну польської влади більшовицькою влітку 1920 р.

Ключові слова: польська адміністрація, Західна Волинь, польсько-українські відносини, Друга Річ Посполита.

Постановка наукової проблеми та її значення. Упродовж міжвоєнного періоду Західна Волинь була складовою частиною відновленої Польської держави, що отримала в історіографії назву «Друга Річ Посполита». Саме в 1919–1921 рр. тривав першочерговий етап становлення управлінського апарату й пристосування багатоетнічного населення регіону до нових суспільно-політичних і соціально-економічних реалій.

Дослідження проблеми сприйняття польської адміністрації місцевим населенням Західної Волині впродовж означеного хронологічного відтинку видається актуальним питанням історичної науки, адже дає змогу розглянути першочергові контакти управлінського апарату Другої Речі Посполитої з представниками національних меншин на початковому етапі включення регіону до складу Польської держави.

Стан наукового вивчення проблеми. Проблема сприйняття польської адміністрації соціумом Західної Волині впродовж 1919–1921 рр. вже епізодично розглядала вітчизняна історіографія [1]. Серед польських розвідок варто виокремити дослідження Н. Желінської, котра основну увагу акцентує на сприйнятті місцевим населенням змін, що відбулися під час польсько-більшовицької війни 1920 р. [2]. Інші науковці торкаються означеної тематики крізь призму загальної суспільно-політичної ситуації в регіоні [3; 4; 5].

Мета статті – дослідити особливості сприйняття та оцінку польської адміністрації місцевим населенням Західної Волині впродовж 1919–1921 рр.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У травні 1919 р. розпочався процес фактичного зайняття Західної Волині військовими формуваннями Другої Речі Посполитої. На означених теренах утворено нову адміністрацію. Її основне завдання полягало в розв'язанні проблеми інтеграції регіону з центральними воєводствами Польської держави. Без підтримки значної частини населення, котре містило український, єврейський, польський, чеський та німецький елементи, досягнення поставлених цілей могло значно утруднитися.

Сам факт утворення польського адміністративного апарату на теренах із невизначеним юридичним статусом слід кваліфікувати як спробу Другої Речі Посполитої повернутися до кордонів кінця XVIII ст. На новоприєднаних землях влада зіткнулася з проблемою багатоетнічності регіону. Міжнародні відносини потрібно було реалізовувати винятково мирним способом, щоб запобігти військовим конфліктам із місцевим населенням.

Уже 7 червня 1919 р. утворено Управління повітів Волині – адміністративно-територіальну одиницю, що підпорядковувалася Цивільному управлінню східних земель – польському управлінському апарату на теренах так званих «східних кресів» [6, с. 37]. 9 вересня цього ж року на місці Управління повітів Волині утворено Волинський адміністративний округ, що охопив території Володимирського, Ковельського, Луцького, Дубнівського, Рівненського, Кременецького, Острозького та Заславського повітів [7, с. 161]. На чолі означеної управлінської одиниці перебував начальник округу – С. Равіч-Смольський. 17 січня 1920 р. Волинський адміністративний округ виключено з компетенції Цивільного управління східних земель. Він став частиною Комісаріату земель Волині й Подільського фронту [8, с. 1–2]. Головним комісаром земель Волині та Подільського фронту обрали А. Мінкевіча, а начальником Волинського адміністративного округу – С. Равіча-Смольського [8, с. 4].

Українське населення регіону насторожено зустріло новий управлінський апарат. Однак, ураховуючи військову ситуацію та розруху, будь-яка міцна влада була порятунком від голоду й подальшої дестабілізації [9, с. 60]. Постійні реквізиції військових і недбалі управлінські дії поступово лишали польську адміністрацію підтримки частини місцевого соціуму. Водночас більшість українського

населення залишалася політично інертною й турбувалася більше про достаток власної сім'ї [10, с. 61]. Загалом сприйняття польської адміністрації українським населенням Західної Волині впродовж 1919 р. носило неоднозначний характер. Частина енергійної та свідомої молоді з числа інтелігенції поклала надії на встановлення української влади, а представники селянства продовжували перебувати під впливом російської агітації в її більшовицькому й денікінському різновидах. Прихильниками відстоювання національних інтересів із-поміж інших були М. Косач, М. Кухаренко та М. Луцкевич у Ковельському повіті, В. Ковальчук – у Володимирському повіті, Б. Козубський – у Кременецькому повіті [11, с. 4]. За таких обставин управлінському апарату Другої Речі Посполитої потрібно було йти на певні поступки, сподіваючись на підтримку найчисельнішої меншини регіону.

Варто відзначити, що адміністративний апарат Другої Речі Посполитої на теренах Західної Волині формувалася з місцевого польського землевласницького елемента, який досить часто нехтував розпорядженнями свого безпосереднього керівника й Начальника держави – Ю. Пілсудського. Місцеві урядовці намагалися зберегти своє панівне становище в краї, усіяючи гальмуючи успіхи польсько-української кооперації.

Розв'язання вищенаведеного завдання міжнаціональної співпраці покладалося на товариство «Кресова сторожа», котре повинно було налагоджувати контакти між представниками всіх етнічних меншин досліджуваного регіону, а фактично – переконувати українців, євреїв, чехів та німців у доцільності підтримки Польської держави. Означена суспільно-політична організація розпочала діяльність у Західній Волині на рубежі 1918–1919 рр., поширюючи свої організаційні підрозділи в міру просування військ Другої Речі Посполитої на Схід [12]. За її безпосередньої підтримки в регіоні утворено Народні ради, завданням котрих було групування представників усіх національностей краю навколо розв'язання проблеми подальшого майбутнього Західної Волині. До кінця 1919 р. Народні ради діяли в Ковельському, Рівненському, Луцькому повітах а також у Сарнах. 8 грудня 1919 р. утворено Народну рада Західної Волині [13, с. 2] Незважаючи на першочергові успіхи «Кресової сторожі» у просвітницькій діяльності, досягнути належного польсько-українського порозуміння на політичній основі таки не вдалося.

Варто додати, що, окрім загальної адміністрації, яку представлено старосто-окружними структурними підрозділами, від літа 1919 р. на теренах Західної Волині розпочалося функціонування публічної адміністрації. Так, створено органи польського судочинства, поліції та освітньої адміністрації [3, с. 175].

З одного боку, польська адміністрація на теренах Західної Волині протягом досліджуваного періоду часткового досягла успіху в процесі інтеграції регіону до складу Другої Речі Посполитої, з іншого – допустила певні помилки, що негативно відбилися на її відносинах із місцевим населенням. Це, на нашу думку, пов'язано із внутрішньополітичною боротьбою в самій Польщі, що розгорнулася між прихильниками Р. Дмовського й прибічниками Ю. Пілсудського. Траплялися випадки невиконання наказів вищих органів влади та нехтування їхніми розпорядженнями. До порушників застосовували покарання й у деяких випадках – навіть тюремні ув'язнення [3, с. 108]. З іншого боку, причиною цих дестабілізаційних процесів можна вважати особисте намагання представників чиновницького апарату покращити своє матеріальне становище, користуючись нестабільною ситуацією в регіоні впродовж 1919–1921 рр.

На підтвердження вищеподаних суджень варто звернутися до таких статистичних даних, що стосуються порушення кримінальних справ проти представників урядового апарату Польщі в регіоні в досліджуваній період. Так, у листопаді й грудні 1919 р. проводили розслідування у 29 справах проти чиновників Західної Волині. Частину з них усунуто від виконання своїх обов'язків, частину виправдано, а одного навіть засуджено [10, с. 61].

Діяльність адміністрації розглядалася польським соціумом Західної Волині як процес остаточного включення теренів регіону до Другої Речі Посполитої. Зважаючи на це, здійснювалися спроби поєднати представників інших етносів регіону навколо ідей, декларованих владою. 18 червня 1920 р. у Володимирі-Волинському утворено Комітет об'єднання Волині з Польщею [3, с. 180]. На його чолі став бургомістр Володимира-Волинського Ф. Тверд. До складу нового об'єднання входили представники всіх національностей і громадських організацій, що діяли на теренах Західної Волині. Серед них – Я. Березовський (представник українців), Б. Стразберг (представник євреїв), Д. Грешатанський (представник православного духовенства) і Ф. Рапчевський (представник від польського

населення). Комітет видав відозву такого змісту: «наказом Начальника польських військ управління Волині було передане уряду Речі Посполитої Польщі. Цей факт ми радісно вітаємо – як остаточне об'єднання Волині із Польщею». Далі зазначалося, що Західна Волинь входила до складу Польщі на рівних засадах: «як вільні з вільними – рівні з рівними» [3, с. 181].

Після підписання Варшавського договору розпочалася польсько-більшовицька війна, що частково внесла корективи в організацію й функціонування польських адміністративних органів на теренах Західної Волині. Управлінський апарат Другої Речі Посполитої активно розшукував диверсантів і прихильників більшовиків серед багатоетнічного місцевого населення [14, арк. 9].

25 квітня 1920 р. розпочався польсько-український наступ на Київ. Західна Волинь стала безпосереднім з'єднанням із фронтом. Загальну ситуацію в регіоні в цей період можна проаналізувати за ситуаційними повідомленнями старост, зокрема звягельського [15, арк. 19]. Він повідомляв, що фронт пересувається на схід, а соціум, позбавлений військової опіки, виїздить до міст і містечок повіту на торгівлю. Також староста зазначав, що поляки, які проживають на теренах повіту, дуже занепокоєні майбутньою ситуацією й розстановкою політичних сил. У його ситуаційному рапорті повідомлялося про нестабільний статус урядовців польської адміністрації на теренах так званих «східних кресів», а також частини польського населення, яке було занепокоєне утворенням Української держави. Вони остерігалися конкурента, який у майбутньому міг би претендувати на терени Західної Волині та підбурювати її жителів до антипольських акцій. Така ситуація могла стати проблемою для нововідновленої Другої Речі Посполитої. Тому вищеназвані політичні кола домагалися негайного й формального включення «східних кресів» разом із теренами Західної Волині до Польської держави.

Ковельський староста в цій справі писав так: «хочу зауважити у первісній зацікавленості приєднання Ковельського повіту до Польщі. Польські жителі дуже стомлені від постійної невизначеності й з великою нетерпимістю очікують на здійснення того факту, який дасть їм повні права громадян Речі Посполитої і забезпечить стабільне майбутнє. Росіяни, українці та євреї на означене питання реагують без інтересу але й без осуду» [16, арк. 39]. Зважаючи на наступ Червоної армії, терени регіону в липні–серпні 1920 р. були зайняті більшовиками. Як наслідок, польський адміністративний апарат у краї зруйновано та евакуйовано до центральних районів Польщі.

Рапорти керівника «Кресової сторожі» в Західній Волині С. Капуцінського відображають докладну реакцію населення регіону на короткочасний процес заміни польської адміністрації більшовицькою впродовж липня–серпня 1920 р. Так, у світлі цих документів маргінальне українське населення було задоволене зміною управлінського апарату та встановленням більшовицькою влади, тоді як заможні господарі очікували повернення поляків [17, с. 3–4]. Німецький і чеський соціум як найзаможніший від самого початку зайняття краю Червоною армією трактувався ворожо. Систематичністю відзначалися грабунки та репресії, що сприяли формуванню опозиційних настроїв серед представників вищеназваних національних меншин. Поляки намагалися всіляко допомагати власному війську, частина котрого у вигляді партизанських підрозділів продовжувала переховуватися на зайнятих більшовиками територіях Західної Волині [17, с. 5].

Єврейське населення регіону найбільш прихильно ставилося до процесу заміни польського управлінського апарату влітку 1920 р. Лише з Ковеля до Червоної армії завербовано понад 400 осіб єврейської національності [17, с. 6]. У містах саме євреї склали основу нової міліції, що стежила за правопорядком у його більшовицькому трактуванні. У Луцьку значна частина єврейської молоді, інтелігенція та учні середніх шкіл проводили комуністичну пропаганду й організовували нову управлінську систему на місцях [2, с. 278].

Варто відзначити, що в документах відсутня інформація про сприйняття нової влади представниками ортодоксальної частини єврейського населення. Останні, як видається, повинні були опиратися більшовицькій ідеології з релігійних мотивів. Тогочасний уклад життя, що запропонований Червоною армією, суперечив традиційним установам Тори. Без погодження з революційним комітетом, що передбачало внесення значної суми коштів, заборонялося проводити поховання, одружуватися та хрестити дітей [17, с. 7]. Подібні заходи відштовхували від більшовиків не лише населення Мойсеєвої віри, а й представників інших національностей регіону.

Росіяни, котрі проживали в Західній Волині, частково сприйняли більшовицьку адміністрацію однак у вересні 1920 р. змушені були евакуюватися разом із Червоною армією. Інша частина означеної національної меншини стояла на позиціях відбудови Російської імперії в її колишніх кордонах

і підтримувала денікінський рух. Західна Волинь трактувалася як невід'ємна складова частина колишньої держави Романових.

Після поразок Червоної армії в серпні-вересні 1920 р. розпочався процес повторного встановлення польської адміністрації на теренах Західної Волині. Поспішно відсупаючи, більшовики проводили реквізиції та всілякі пограбування, утрачаючи тим самим підтримку місцевого соціуму [18, s. 154]. Польське й чеське населення позитивно оцінювало процес відновлення адміністрації Другої Речі Посполитої в регіоні. Німці частково втратили довіру нової-старої влади через поодинокі прояви колаборації з більшовиками в попередні місяці [2, с. 279]. Українці намагались утриматися від ствердної позиції, зважаючи на невизначеність суспільно-політичної ситуації та можливу зміну військової переваги однієї зі сторін. Євреї розпочали масову евакуацію з регіону, особливо з Луцького повіту. Варто відзначити, що польсько-більшовицька війна 1920 р. частково відродила патріотичні почуття населення Західної Волині, насамперед серед українців.

На рубежі вересня-жовтня 1920 р. розпочався перехід до мирного укладу життя та відновлення функціонування польського управлінського апарату у вигляді Управління прифронтових й етапових теренів [19, с. 1]. Українці подібно до поляків не дуже вірили в остаточну перемогу військ Другої Речі Посполитої та очікували відновлення військових дій із більшовиками на весну 1921 р. Прокмуністичні агітатори використовували невдачі та хаос повсякденного життя задля дестабілізації політичної ситуації, готуючи ґрунт для можливого повернення Червоної армії.

Наприкінці 1920 р. організаційною активністю відзначалось українське населення, котре розпочало проводити просвітницьку діяльність: «із українських громадських організацій свою діяльність продовжувала лише “Просвіта”, яка не хотіла бути об'єднанням лише культурно-освітнім, а прагнула стати представником усіх українців, котрі проживали у межах повіту» [3, с. 182]. Керівництво «Просвіти» надсилало до польської адміністрації різноманітні звернення з представленням суспільно-господарських потреб західноволинського соціуму. Видається, що на кінець 1920 р. саме ця громадсько-культурна організація була виразником інтересів українців Західної Волині.

Ставлення до польської влади залишалось непевним. Українці очікували від польської адміністрації й «Кресової сторожі» виконання попередніх обіцянок стосовно проведення аграрної реформи та забезпечення рівноправності в суспільно-політичному житті. Натомість настрої єврейської частини населення не змінилися: «так здається, що бідні євреї чекають весною повернення більшовиків» [3, с. 182]. Такими, на думку польської адміністрації, були настрої населення, яке проживало в Західній Волині наприкінці 1920 р. Православне та католицьке духовенство підтримувало повернення польської влади, зважаючи на антирелігійну спрямованість попередньої більшовицької адміністрації [2, с. 280].

Із кожним наступним місяцем польська державна адміністрація зміцнювала свої позиції на теренах Західної Волині, хоча суспільно-політична, соціально-економічна та національно-релігійна ситуація в регіоні залишалася доволі складною. На початку 1921 р. Кременецький староста відзначав, що ситуація в повіті є нестабільною: «кожного дня прибувають більшовицькі агітатори і закликають чинити непокору польській адміністрації та організовуватись у збройні відділи» [3, с. 183].

У березні 1921 р. за Ризьким мирним договором територія Західної Волині остаточно відійшла до складу Другої Речі Посполитої на цілий міжвоєнний період. У краї завершився першочерговий процес становлення польської адміністрації. Місцевий соціум мусив пристосовуватись до нового суспільно-політичного та економічного укладу запропонованого управлінським апаратом Польської держави. Населення утвореного Волинського воєводства, зважаючи на перепис 1921 р., вираховувалось у кількості 1 578 тис. осіб. Воно було поліетнічне та поліконфесійне у своїй основі. Національні показники населення такі: українців – 1087 тис. осіб, поляків – 266 тис. осіб, євреїв – 166 тис. осіб, німців – 25 тис., чехів – 25 тис., росіян – 10 тис. осіб [20]. Польська адміністрація змушена рахуватись із потребами представників національних меншин, котрі на теренах Західної Волині перебували в більшості.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, сприйняття польської адміністрації населенням Західної Волині впродовж 1919–1921 рр. було неоднозначним. Рівень довіри місцевого соціуму до управлінського апарату Другої Речі Посполитої варіювався залежно від зміни суспільно-політичної, економічної та військової ситуації. Поляки й чехи прогнозовано вітали прихід нової

влади та покладали на неї значні сподівання. Українці переважно займали вичікувальну позицію й поділилися на прихильників польсько-українського порозуміння та тих, хто сподівався на відродження незалежної України. Євреї й німці, особливо під час війни з більшовиками, були помічені в комуністичній пропаганді та на певний період часу опинилися під підозрою адміністративного апарату Другої Речі Посполитої.

Джерела та література

1. Гладишук С. Реакція населення Західної Волині на процес становлення польської адміністрації в регіоні у 1919–1921 роках / Сергій Гладишук // Матеріали VII Волинської всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції (7–8 листоп. 2014 року). – Житомир, 2014. – С. 44–46.
2. Zielińska N. Postawy mieszkańców Wołynia w czasie wojny polsko-bolszewickiej (na podstawie raportów Towarzystwa Straży Kresowej) / Nina Zielińska // Społeczeństwo polskie w dobie pierwszej wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku / pod red. R. Kołodziejczyka. – Kielce, 2001. – S. 271–280.
3. Kozyra W. Ziemia Wołyńska w okresie funkcjonowania administracji Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich i Zarządu Cywilnego Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego (1919–1921) / Waldemar Kozyra // Ukrainica Polonica. – 2004. – № 1. – S. 169–185.
4. Gierowska-Kallaur J. Straż kresowa a Zarząd Cywilny Ziem Wschodnich. Współdziałanie czy rywilizacja? / Joanna Gierowska-Kallaur. – Warszawa : Wydawnictwo «Neriton», Instytut Historii PAN, 1999. – 131 s.
5. Mędrzecki W. Przemiany społeczne i polityczne na Wołyniu w latach 1917–1921 / Włodzimierz Mędrzecki // Meramorfozy społeczne. Badania nad dziejami społeczeństwa polskiego XIX–XX wieku / red. Janusz Żarnowski. – Warszawa, 1997. – S. 137–170.
6. Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wshodnich (dalej – DzU ZCZW). – 1919. – № 5. – Poz. 41. – S. 37–40.
7. DzU ZCZW. – 1919. – № 17. – Poz. 153. – S. 161–163.
8. Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego. – 1920. – № 1. – Poz. 1–2. – S. 1–6.
9. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej – AAN), zesp. 55, sygn. 324.
10. AAN, zesp. 55, sygn. 337.
11. AAN, zesp. 55, sygn. 331.
12. AAN, zesp. 55, sygn. 182.
13. Ziemia Wołyńska. – 25 grudnia 1919 r. – № 12.
14. Державний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської обл.), ф. 52, оп. 1, спр. 1.
15. Держархів Волинської обл., ф. 58, оп. 2, спр. 1.
16. Держархів Волинської обл., ф. 58, оп. 1, спр. 31.
17. AAN, zesp. 55, sygn. 324.
18. Śleszyński W. Bezpieczeństwo wewnętrzne w polityce państwa polskiego na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej / Wojciech Śleszyński. – Warszawa : Wydawnictwo RYTM, 2007. – 402 s.
19. Dziennik Urzędowy Zarządu Terenów Przyfrontowych i Etapowych. – 1920. – № 1. – Poz. 1. – S. 1.
20. Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku: mieszkania, ludność, stosunki zawodowe : województwo wołyńskie. – Warszawa, 1926. – 62 s.

Гладышук Сергій. Восприятие польской администрации населением Западной Волины в 1919–1921 гг.

В статье раскрывается проблема восприятия польской администрации украинским, еврейским, польским, чешским и немецким населением Западной Волины в течении 1919–1921 гг. Исследованы первоочередные меры управленческого аппарата Второй Речи Посполитой в регионе и реакция социума на кратковременную замену польской власти большевистской летом 1920 г. В указанный период состоялось утверждение нового административного аппарата, который должен был организовывать свою деятельность в соответствии с потребностями всех национальностей края. Учитывая полиэтничный уклад Западной Волины и ее межконфессиональную насыщенность, выполнения поставленных целей значительно затруднялось. Часть социума должным образом восприняла новые политические реалии и пыталась приспособиться к ним, другая – продолжала организационную работу по дестабилизации деятельности администрации. Украинцы, которые находились в численном большинстве, пытались добиться равноправия в общественно-политической и экономической жизни с поляками. Часть евреев и немцев, особенно во время польско-большевистской войны, отличалась сотрудничеством с Красной армией. Состоятельные чехи и поляки прогнозируемо поддерживали управленческий аппарат Второй Речи Посполитой.

Ключевые слова: польская администрация, Западная Волинь, польско-украинские отношения, Вторая Речь Посполитая.

Gładushuk Sergii. Perception Polish Administration by Population of Western Volyn During 1919–1921 Years. The article deals with the problem of perception Polish administration Ukrainian, Jewish, Polish, Czech and

German population of Western Volyn during 1919–1921. Studied primary measures of the administrative apparatus Second Polish Republic in the region and society response to short-term replacement Polish Bolshevik government in summer 1920 in the set period was establishing a new administrative system which had organized its activities according to the needs of all nations of the province. Given the multi-ethnic structure and its western Volyn and religious richness, performance goals significantly hampered. Part of society duly accepted the new political realities and tried to adapt to them, the other hauled organizational work for the destabilization of administration. Ukrainians who were in numerical majority, tried to achieve equality in political and economic life of Poles. Some Jews and Germans, especially during the Polish-Bolshevik war, distinguished cooperation with the Red Army. Affluent Czechs and Poles predictably supported the administrative apparatus of the Second Commonwealth.

Key words: Polish administration, Western Volyn, Polish-Ukrainian relations, the Second Polish Republic.

Стаття надійшла до редколегії
10.01.2015 р.

УДК 94 (477.8)

Ігор Райківський

Діяльність прокомуністичної УСДП на Західній Україні (1923–1924 рр.)

У статті висвітлено діяльність УСДП після переходу в комуністичний табір на VI з'їзді 18 березня 1923 р. у Львові, до заборони партії польською владою в січні 1924 р. Звернуто увагу на причини й наслідки ліво-радикальної еволюції УСДП, основні напрями її прокомуністичної діяльності, створення клубу УСДП у сеймі.

Ключові слова: УСДП, партія, з'їзд, Головна управа, комуністи.

Постановка наукової проблеми та її значення. Помітне місце в європейському політичному процесі кінця XIX ст.–1939 р. займав соціал-демократичний рух, до якого належала Українська соціал-демократична партія (далі – УСДП). Вона виникла в 1899 р. на початку оформлення партійної структури українського політичного руху в Галичині й протягом сорока років активно відстоювала національні та соціальні права українських робітничих мас.

Обрана тема привертала увагу деяких дослідників [3; 4; 43], у тому числі автора цієї публікації [37–42], і досі викликає науковий інтерес.

Мета дослідження – розкриття діяльності УСДП на Західній Україні від березня 1923 р., коли партійний з'їзд відкрито проголосив перехід соціал-демократів на комуністичні позиції, до заборони партії польською владою в 1924 р.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. УСДП взяла активну участь в українській революції 1917–1920 рр. [38], до Акту злуки в січні 1919 р. підтримувала уряд ЗУНР, а пізніше – діяльність соціалістичних урядів Директорії УНР, до їх складу в 1919–1920 рр. входили галицькі соціал-демократи В. Темницький, О. Безпалко, В. Старосольський, С. Вітик. Підтримавши курс на польсько-українське зближення, УСДП засудила Варшавський договір 1920 р. Поразка національно-визвольних змагань спричинила зневіру соціал-демократів у політичних концепціях С. Петлюри та Є. Петрушевича, партія пішла шляхом пошуку нової орієнтації з метою здобуття національної державності. УСДП підтримала платформу негації щодо польської влади, бойкотувала перепис населення 1921 р. і парламентські вибори 1922 р. у Східній Галичині. Водночас формальне існування української державності – Української Соціалістичної Радянської Республіки (далі – УСРР), особливо політика «українізації», що стала привабливим контрастом до нищення українства в Польщі, поширювали серед населення радянофільські настрої. Симпатии радянської України масово вступали до УСДП (бо інші українські партії підтримували до 1923 р. еміграційний уряд ЗУНР) і, як зауважив радикал М. Стахів, «здобули в ній більшість» [44, с. 121].

Під тиском знизу УСДП стала на пробільшовицькі позиції, орієнтуючись на радянську Україну, у якій бачила основу для будівництва соборної Української соціалістичної держави. Витоки про-